

ותיקים בסביבה

תושבים פועלים לשינוי בסביבתם

מודל
הפעלה

החברה להגנת הטבע
ע"ר
שומרים. מחנכים. אוהבים

ג'וינט ישראל אשל | JDC
יחד בעשייה חברתית למען הזקנים

המשרד להגנת הסביבה

الوزارة لحماية البيئة
Israel Ministry of Environmental Protection

**”לעולם אל תטילו ספק בכך שקבוצה קטנה
של אזרחים מודאגים ואכפתיים יכולה לשנות את העולם.
זה הדבר היחיד שאי פעם הביא לשינוי.”**

מרגרט מיד

חברי ועדת ההיגוי:

זיוית לינדר, ראש אגף חינוך וקהילה, המשרד להגנת הסביבה
מאירה הלפר, סגנית ראש אגף חינוך וקהילה, המשרד להגנת הסביבה
הדס מוטרו, מנהלת התוכנית, ג'וינט-אשל
פזית שביד-שייט, מנהלת תחום קהילות ופעילות עירונית, החברה להגנת הטבע
טלי קדמי, רכזת ארצית מעורבות ציבור, החברה להגנת הטבע

כתיבה: טלי קדמי, הדס מוטרו ופזית שביד-שייט

עריכת לשון: רינת צפדיה, ג'וינט-אשל

צילומים: הדס ילינק, הדס מוטרו, אורי רייס, אריה פלד, אמנדה לינד, רותם וידן,

גליה לימור שגיב

עיצוב גרפי: סטודיו בילט

התוכנית ותיקים בסביבה נולדה מתוך רצון לחפש דרכים לשילוב האזרחים הוותיקים במעגל הפעילים הסביבתיים כדי שיפעלו להעלאת המודעות הציבורית בנושא סביבה ולהטמעת אורח חיים מתחשב במשאבי הטבע והסביבה.

ראינו באזרחים הוותיקים קבוצת אנשים בעלי תפיסת עולם ערכית הקרובים לטבע, לאדם ולמסורת. בעבורנו הם מהווים משאב של ידע וערכים המשולבים ברצון לתרום לחברה באמצעות עיסוק משמעותי שיוביל לשיפור באיכות החיים של הקהילה, וזאת מנקודת מבט הצופה לעתיד ומתייחסת לדורות הבאים. הנושאים שבהם בחרו הקבוצות שהשתתפו בתוכנית לעסוק נגעו לא פעם בחינוך ובהעלאת מודעות לשמירת טבע תוך התייחסות להיבטים מגוונים של התחום הסביבתי.

הבחירה נשענה על היכרות עם היישוב ועם המאפיינים החברתיים, התרבותיים והסביבתיים שלו. אנו מעריכים מאוד את נכונות האזרחים הוותיקים לקחת על עצמם מחויבות ואחריות אישית ולהיות חלק מתהליך ארוך ומתמשך, המוביל לשיפור איכות החיים והסביבה של הקהילה שהם חיים בה. אנו מזמינים רשויות מקומיות להפעיל קבוצות של פעילים סביבתיים מקרב האזרחים הוותיקים, לאפשר להם להשפיע ולפעול למען שיפור איכות החיים והסביבה ולספק להם את הכלים והאמצעים להיות גורם משמעותי ומוביל ביישוב.

אני רוצה להודות לשותפינו ליוזמה ולפיתוח התוכנית בג'וינט-אשל, לחברה להגנת הטבע שניהלה את התוכנית וריכזה את פעילות קבוצות התושבים ולרשויות המקומיות שהשכילו לראות את ההזדמנות והפוטנציאל הטמונים בה.

זיית לינדר

מנהלת אגף חינוך וקהילה,
המשרד להגנת הסביבה

העלייה בתוחלת החיים בארץ ובעולם היא אחת התופעות המשפיעות יותר מכל על האנושות. השלכותיה ניכרות בכל ממדי החיים ומשיכו להיות משמעותיות בשנים הבאות.

האזרחים הוותיקים במדינת ישראל חיים כיום שנים ארוכות יותר מבעבר, הם בעלי ידע, ערכים וניסיון חיים רב ותרומתם למעורבות חברתית וסביבתית יכולה להיות משמעותית, ולכן ראוי וחשוב לשלבם בעשייה.

בין השנים 2016 - 2018 הופעלה התוכנית ותיקים בסביבה בחמש רשויות מקומיות בשיתוף המשרד להגנת הסביבה והחברה להגנת הטבע. במסגרת התוכנית הוקמו קבוצות של אזרחים ותיקים פעילים, שהובילו פרויקטים סביבתיים בעזרת הרשויות המקומיות.

הפרויקטים תרמו הן להעלאת מודעות ציבורית בנושא שמירה על ערכי הטבע והסביבה שאנו חיים בה, לתחושת הערך והמשמעות של האזרחים הוותיקים שהשתתפו בהם והן לחיבור רב גילאי בקהילה.

אני רוצה להודות למשרד להגנת הסביבה שנרתם עם ג'וינט-אשל להוביל ולתקצב את התוכנית, לחברה להגנת הטבע שניהלה את התוכנית בשטח ולרשויות המקומיות: מגדל העמק, נתניה, הרצליה, זכרון יעקב ומבשרת ציון שאפשרו לקיים את התוכנית ביישוביהם וסייעו רבות להצלחת הפרויקטים של האזרחים הוותיקים ולחיבורם לקהילה.

אני מקווה שבאמצעות הידע שצברנו בתוכנית, המופיע בתמציתיות בחוברת זו, ובעזרתם של המשרד להגנת הסביבה והחברה להגנת הטבע, יופעלו בעתיד תוכניות דומות ברשויות מקומיות נוספות בישראל לתועלת אזרחיה הוותיקים ולשמירה על ישראל ירוקה יותר למעננו ולמען הדורות הבאים.

יוסי היימן,

מנכ"ל ג'וינט - אשל

”האדם הוא תבנית נוף מולדתו” כך ביטא המשורר שאול טשרניחובסקי את הקשר היסודי והטבעי בין האדם לטבע ולסביבה שהוא חי בה.

תוכנית ותיקים בסביבה שמה לה למטרה בין היתר להעמיק ולחזק את הקשר שבין האזרח הוותיק למקום ולמרחב שהוא נמצא בו באמצעות פעילות קהילתית מעצימה התורמת לו, לעיר וליישוב. התוכנית אפשרה לאזרחים הוותיקים שהשתתפו בה לפעול במרץ ובהתלהבות ואף להוביל ולסחוף משתתפים ושותפים נוספים לעשייה.

אנו בחברה להגנת הטבע מאמינים כי תוכנית מסוג זה תרחיב משמעותית את מעגל השותפים לשמירה על הטבע והסביבה בעיר ובארץ ותשפר את איכות החיים בישראל.

תרומת התוכנית לרשויות המקומיות השותפות ניכרת גם כעת לאחר הסיום הרשמי של תוכנית הפיילוט, והירתמותן להמשך הפעלתה ואף להרחבתה בחלק מהרשויות, כמו גם אימוצה במספר רשויות נוספות מעידים על החשיבות שהן מייחסות לה ועל היותה בעלת ערך.

תודה לג'וינט-אשל ולמשרד להגנת הסביבה שהאמינו בצוותים המקצועיים שלנו כמובילי התוכנית בשטח וייחדו משאבים רבים למימושה.

אנו מקווים כי חוברת זו תהווה השראה וכלי עזר לרשויות מקומיות ולארגונים שיאמצו את הרעיון יובחרו ליישמו.

אנו כאן כדי לסייע למעוניינים.

פזית שביד-שייט

מנהלת קהילות ופעילות עירונית,

החברה להגנת הטבע

על התוכנית

התוכנית ותיקים בסביבה היא פרי מיזם של המשרד להגנת הסביבה וג'וינט-אשל בשיתוף החברה להגנת הטבע, שנבחרה להוביל אותה. התוכנית פעלה כפיילוט בין השנים 2016-2018 בחמישה יישובים: מגדל העמק, נתניה, זכרון יעקב, הרצליה ומבשרת ציון.

התוכנית נועדה להרחיב את מעורבות אוכלוסיית האזרחים הוותיקים בתחום הסביבתי ולהקים קבוצת פעילים שתוביל ברשויות המקומיות פרויקטים סביבתיים להעלאת המודעות הציבורית בדבר אחריותנו לשמירה על המשאבים והסביבה שאנו חיים בה.

הצורך

תוכנית ותיקים בסביבה משלבת בין הצרכים האישיים של האזרחים הוותיקים בעלי הזיקה לטבע ולסביבה לבין הצרכים הסביבתיים באזור מגוריהם. שילוב זה עשוי להניב עשייה משמעותית אישית וקהילתית המבוססת על בשלות, חוכמה ופרספקטיבה שמביאה אוכלוסייה זו.

הצורך האישי

בשנים האחרונות אנו עדים לעלייה משמעותית בתוחלת החיים ולהארכת תקופת החיים לאחר גיל הפרישה מעולם העבודה. משך התקופה מוערך כיום בכ-20 שנה. כ-75% מהאנשים המצויים בשלב זה של חייהם, הם אנשים עצמאיים היכולים לאמץ אורח חיים פעיל שיאפשר להם לחיות בבריאות טובה ובאיכות חיים משופרת ומשמעותית.

גיל הפרישה הוא צומת משמעותי בחיים המעביר את המגיעים אליו באחת מגיל העבודה לתקופת חיים חדשה נטולת תפקידים ומשימות חברתיות מוגדרות. תקופה זו יכולה להיות תקופה של יצירה והנאה עם ערך ומשמעות, ומנגד היא יכולה להיות תקופה המלווה באי ודאות, בשעמום, בבדידות, בייאוש, בירידה בתפקוד ובתחלואה. שימור אורח חיים פעיל המשלב עשייה משמעותית והשתתפות חברתית פעילה תורמים לשמירה על בריאותם ואיכות חייו של האדם בתקופה זו של חייו ומניבים תחושת סיפוק ומשמעות.

הצורך הסביבתי

מרבית אוכלוסיית העולם, ובתוך כך אזרחי מדינת ישראל, מתגוררת בערים. ההתפתחות העירונית מצמצמת את השטחים הירוקים בעיר, פוגעת במערכות אקולוגיות וגורמת לריחוק בין התושב לטבע הסובב אותו. כיום עדיין אנו מוצאים בלב ערי ישראל אתרי טבע עירוני פראי, ובהם ניתן לפגוש צמחיית בר ובעלי חיים מגוונים. עם זאת הם אינם רבים, חלקם מוזנחים, ואלה המטופלים, בקושי מוכרים לקהל הרחב.

אתרי הטבע העירוני הם נחלת הכלל. אתרים אלה כוללים חופי-ים, נחלים, רחובות, פארקים, אוויר, מים, מקומות המשותפים למורשת שלנו, לחיות הבר, לצומח ולנוף. החברה המערבית בימינו מנצלת את משאבי הטבע כאילו היו הם אין-סופיים, אך התנהלות זו גובה מחיר סביבתי כבד: איכות האוויר שלנו יורדת, כמויות הפסולת גדלות, מזהמות ותופסות שטחים פתוחים, מקורות המים מזדהמים והבנייה המרובה

מכלה שטחים נרחבים ורבי ערך. כל אלו הם רק חלק מהבעיות שהאדם יצר במרוצת הדורות.

כדי לשנות את הגישה וההתנהלות ולחולל שינוי תפיסתי יש צורך בהעלאת מודעות. השינוי מחייב לקחת אחריות אישית על הסביבה שאנו חיים בה ולפעול למען שינוי תפיסת המרחב המקומי ושימורו בגישה של "חשוב עולמי, פעל מקומי" (Think Global Act Local). לגישה זו יש תועלות רבות הן ברמה העירונית, הן ברמה האקולוגית והן ברמה האזרחית, האישית וקהילתית.

מי הם הפעילים - הוותיקים בסביבה?

הוותיקים בסביבה הם אזרחים ותיקים המתנדבים בתוכנית. זו קבוצה באוכלוסייה הרואה בפרישה מהעבודה הזדמנות לעיצוב חיים פעילים ומספקים. רבים מהם בוחרים בפעילות משמעותית אישית ו/או חברתית למילוי שעות הפנאי.

המתנדבים בתוכנית הם פעילים סביבתיים המגלים רצון לפעול למען שמירת הטבע והסביבה ולחולל שינוי התנהגותי-סביבתי בקהילה שהם חיים בה. הם מחזיקים בערכים תרבותיים הקרובים לטבע, לאדם ולמסורת, ובעלי ניסיון רב שנים, מיומנויות מגוונות, ידע ויכולת למידה. בדרך כלל יש להם שעות פנאי רבות, והם מעוניינים בעיסוק משמעותי, תורם ומהנה.

איך זה עובד?

תוכנית ותיקים בסביבה כוללת חמישה שלבי עבודה:

1. יצירת תשתית הכוללת מינוי רכז לתוכנית, יצירת שיתופי פעולה והקמת ועדת היגוי

2. גיוס פעילים מקרב אוכלוסיית האזרחים הוותיקים, המעוניינים ליצור שינוי סביבתי בקהילה

3. הכשרה של הפעילים בתחילת התוכנית ובמהלכה

4. הנעה לפעולה בעזרת ליווי מקצועי

5. הובלת שינוי בקהילה ע"י הפעילים

המודל המפורט מתאים להפעלת התוכנית ברשות המקומית, והוא מבוסס על מפגשים שבועיים המתקיימים במהלך השנה לקבוצת הפעילים בהובלת רכז ממונה ובהנחייתו.

יצירת תשתית

לצורך בניית קבוצה פעילה ומשפיעה של פעילים סביבתיים יש לייצר תשתית איתנה ברשות המקומית, לחבר אליה שותפים בעלי יכולת לקדם ולהטמיע את הפעילות בקהילה ולבחור רכז שיוביל את התוכנית ויקיים קשר ארוך טווח עם קבוצת הפעילים בתוכנית.

נקודות המפתח בתהליך:

יצירת בסיס איתן - הבסיס להצלחה מחייב בחירת נציג ברשות המקומית לשותפות בתוכנית. אדם זה יכול להיות מנהל המתנדבים ברשות, נציג רווחה, נציג ועדת איכות סביבה וכו'.

על הרשות להקצות מקום מתאים לפעילות שבועית ולסייע בגיוס המשתתפים, בשיווקן של התוכנית ושל הפעילות הקהילתית בפלטפורמות העירוניות ובחיבור הפעילים לפרויקטים נוספים המתקיימים ברשות.

יצירת שותפות עם גורמים סביבתיים מקומיים וארציים - יש לאתר גורמים פוטנציאליים לשותפות, הפועלים לקידום מטרות דומות, כגון: יחידות סביבתיות, עמותות וארגונים לשמירת טבע ואתרים, פעילים נוספים ביישוב ועוד.

הקמת ועדת היגוי מקומית - ועדה זו מורכבת מנציגי השותפים ברמה המקומית (כפי שצוינו לעיל) ומבעלי עניין שונים בתוך היישוב שיקדמו את התוכנית ויטמיעו אותה בעתיד. שיתוף ארגונים שונים במרחב המקומי מאפשר למקסם את שיתוף הפעולה ולהסיר חסמים עתידיים פוטנציאליים. תפקיד הוועדה לדון בהגדרת תחומי האחריות של כל אחד מהשותפים, לדייק את התוכנית ברמה המקומית, להשתתף בשיווק ובפרסום הפעילות ולאשר את הפעילות השוטפת והאירועים הקהילתיים.

מינוי רכז - הרכז אחראי על ההפעלה השוטפת של התוכנית, על ניהול הקשר עם השותפים המקומיים ועל בניית תוכנית הכשרה למשתתפים המותאמת לסוגיות סביבתיות מקומיות. היקף

משרתו נקבע בהתאם למודל התוכנית. אנו ממליצים על מינימום של 20% משרה בעבור ריכוז קבוצה אחת בת כ-18 משתתפים. על הרכז להיות בעל יכולות מגוונות ובהן: הנעה עצמית, ניהול קבוצה, גיוסה וגיבושה, ניהול שותפויות מקומיות ורתימת שותפים, הדרכה והכשרה, הבנת נקודות מבט שונות של חברי הקבוצה, היכרות עם עבודה קהילתית והיכרות מעמיקה עם נושאי הקיימות ושמירת הטבע והסביבה.

בחירת מקום מפגש - יש לבחור מקום שיתאים לקהל היעד ויהיה נגיש הן מבחינת הגעה בתחבורה ציבורית ופרטית והן מבחינת נגישות המקום עצמו, כגון שביל גישה נוח, מעלית במקרה הצורך וכו'.

תקציב - יכלול את המרכיבים הבאים: שכר רכז, תקציב לפרסום התוכנית ולשיווקה, תקציב להכשרת

הפעילים, ובתוך כך תשלום למרצים ולכיבוד, תקציב לנסיעות, חולצות ממותגות ואירוע הוקרה, ותקציב לפעילות קהילתית הכוללת אירועים ושיווקם.

דוגמה מהשטח:

במבשרת ציון התקיימו ועדות היגוי עם שותפים פוטנציאליים. הקבוצה בחרה לאמץ את אתר חרבת מוצא, הסמוך לנחל חלילים. נוצר שיתוף פעולה עם רשות הטבע והגנים שהביא לפעילות סוכות באתר (תמונה), חשף מאות מטיילים לסוגיות הסביבתיות במקום וגרם לקהל רב להיות פעיל ומעורב.

גיוס פעילים

הצלחתו של שלב גיוס המשתתפים, פעילי ותיקים בסביבה, תלוי במספר פעולות משולבות:

- שיתוף פעולה עם מחלקת ההתנדבות ברשות המקומית.
- חיבור לפעילים סביבתיים מקומיים.
- פרסום באמצעי התקשורת המקומית בערוצים מגוונים, כגון עיתונות מקומית, ניוזלטר, דף הפייסבוק העירוני ועוד.
- פרסום חוצות במקומות מרכזיים ביישוב ובמקומות בעלי ריכוז פוטנציאלי של קהל היעד, כגון בתי קולנוע, מועדונים, מרכזי גמלאים, קניונים, מרכזים שכונתיים ועוד.
- פרסום באתרי אינטרנט רלוונטיים.
- חשיפת התוכנית במועדוני האזרחים הוותיקים.
- פגישה חגיגית להיכרות התוכנית, שבה תוצג התוכנית השנתית, יוצגו סיפורי הצלחה ויתקיים תיאום ציפיות.

ותיקים בסביבה
הגיוס הפעילים שלנו בסביבה

23

**גמלאים,
הסביבה חשובה לכם?
אוהבים ללמוד ולעשות?**

התכנית הזו בשבילכם!

הצטרפו ל-"ותיקים בסביבה"
הכנת המשלבת למידה חווייתית עם עשייה לטובת שיפור איכות החיים בעיר!
במרחב התכנית יקבלו המשנה וכלים בתחום הקיימות והסביבה ויפעלו לשינוי באחד מהתחומים:

- הובלת קמפיין בקהילה למען שמירה על הניקיון
- השתתפות בהקמת 'שילת הידידות' בין מגדל העמק לפייע
- איסוף הפארק הארכיאולוגי והנגשתו לקהילה

המפגשים יתקיימו בימי שני, בשעות 9:30-12:30 בבית המטויל-מ"ב, רחוב העצמאות 75, מגדל-העמק

המפגש הראשון יתקיים בתאריך 9.5.16

המים שמתוך למשרד להגנת הסביבה, כינוס ישראל-אשל ועיריית מגדל העמק בהובלת החברה להגנת הטבע

לפרטים והרשמה:
רותם • טלפון 04-855-3860 • rotemv@spni.org.il

BSA

מספר כלים לשיווק התוכנית ולהפצתה כמו מידע נוסף, קישורים לקבוצות הפייסבוק של קבוצות ותיקים בסביבה והחוברת בעותק דיגיטלי ניתן להשיג בכתובת:

<https://www.teva.org.il/vatikim>

▶ **סרטון המציג פרויקטים של ותיקים בסביבה**

דוגמאות מהשטח:

בזכרון יעקב תלו שלטי חוצות ברחבי העיר, **בנתניה** ביקרו במועדוני גמלאים, **בהרצליה** פרסמו מודעות בעיתונות המקומית, **במבשרת ציון** פרסמו דיוור קבוע של תושב פעיל, שגייס את מירב המשתתפים.

גמלאים, רוצים לחולל שינוי ירוק בסביבה שלכם ולהיות חלק מקהילה אכפתית?

התכנית הזו בשבילכם!

הצטרפו ל"ותיקים בסביבה" - תכנית ייחודית חדשה לתושבים גמלאים. המקנה ידע וכלים בנושאי קיימות וסביבה ומאפשרת לכם לחולל שינוי של ממש באזור מגורייכם!

51 המפגשים יתקיימו בימי שני, בשעות 9:30-12:30 בבתי קנין, רחוב נתן אלתרמן 51 המפגש הראשון יתקיים בתאריך 14.3.16

התם משותף למשרד להגנת הסביבה, ניוט ישראל-אשל ועיית הרצליה בהובלת החברה להגנת סביבה

ניתן להרשם חיברה הסוכנות עיית הרצליה
calanit@herzliya.muni.il | 0995 16555 טל

ותיקים בסביבה
תושבים פועלים לשינוי בסביבתם

אזרחים ותיקים עושים למען הסביבה הפתיחה ב-6.16

לפרטים והרשמה: מלכה 04-6297000 שליחה-0
או באתר: www.teva.org.il/vatikim

ותיקים בסביבה
תושבים פועלים לשינוי בסביבתם

בס"ד

גמלאים, הסביבה חשובה לכם? אוהבים ללמוד ולעשות? התכנית הזו בשבילכם!

הצטרפו ל-"ותיקים בסביבה" תכנית המשלבת למידה חווייתית עם עשייה לטובת שיפור איכות החיים בעיר! נבחרו התכנית יקבלו הכשרה וכלים בנושאים הקיימות והסביבה ויעזרו לשינוי באחד מהנושאים:

- הובלת קמפיין בקהילה למען סגירת על החניון
- השתתפות בקבוצת שיעור חידושי בין מגדל העמק לפיע
- איסוף הפאקט הארכיאולוגי והגננות לקהילה

המפגשים יתקיימו בימי שני, בשעות 9:30-12:30

9.5.16 המפגש הראשון יתקיים בתאריך

בבית משפחה-משיב, רחוב העצמאות 75, מגדל-העמק

המפגשים משותף למשרד להגנת הסביבה, ניוט ישראל-אשל ועיית נתן אלתרמן

ההובלת החברה להגנת הסביבה

לפרטים והרשמה: רחוב - טלפון: 04-655-3860 - rotemv@spni.org.il
אודל/נתן-שרון-האקף לרשימת חברות - 04-6507893

הכשרה

הפעילות הקבוצתית מחייבת תחילה להכשיר את המשתתפים שגויסו.

תוכנית ההכשרה מורכבת משני חלקים עיקריים: בחלקה הראשון עוסקים בסוגיות סביבתיות מקומיות, ארציות וגלובליות, נפגשים עם אנשי מקצוע מובילים בתחום ועם פעילים סביבתיים מעוררי השראה ויוצאים לסיורים בשטח להיכרות עם סוגיות סביבתיות מקומיות.

בחלקה השני של ההכשרה מתמקדים בבניית הפרויקטים ובקידומם. המשתתפים בוחרים פרויקטים סביבתיים ומתארגנים בקבוצות פעולה, ורכז התוכנית מלווה את הקבוצות, מסייע להם באיתור הצרכים ובבניית תוכנית פעולה, ומספק כלים להובלה עצמאית של הפרויקט בקהילה.

עיר
נקייה
ומקיימת

דוגמה מהשטח:

במגדל העמק תוכנית ההכשרה עסקה בנושא שטחים ציבוריים וטיפול נחלת הכלל. סיורי הפעילים היו באזורים הסובלים מהיעדר טיפול. כתוצאה מכך הם החליטו שהפרויקט יתמקד בניקיון שטחים אלו, והעניקו לו את השם 'עיר נקייה'.

במסגרת הפרויקט אימצו הפעילים קיר מוזנח בלב העיר ויצרו עליו גרפיטי של מסרים סביבתיים אשר תרמו לקידום נושא שמירת הניקיון בעיר. ביצירת הגרפיטי השתתפו אומן גרפיטי ופעילי התוכנית.

הנעה לפעולה

4

כדי לאפשר פעילות ארוכת טווח לאחר ההכשרה, על רכז התוכנית להניע את הפעילים לפעולה ולעודד לאקטיביזם סביבתי. לצורך כך עליו לקיים לאורך השנה מפגשי לימוד וסיעור מוחות ומפגשי ליווי ותמיכה לפרויקטים בשלביהם השונים. במפגשים אלו משתתפי התוכנית עוברים ממגויסים, מתעניינים ואכפתיים למובילים חברתיים- סביבתיים בעלי ידע וכלים. ניצול נכון של היכולות, הידע וניסיון החיים שלהם, ובניית תוכנית עבודה מסודרת, מפורטת ומתוקצבת יובילו את משתתפי התוכנית ליצירת פרויקט בעל השפעה משמעותית.

דוגמה מהשטח:

בנתניה נחשפו משתתפי התוכנית לסוגיות הסביבתיות הרבות הקיימות בחוף הים. לאור זאת הם בחרו בפרויקט "נתנ-ים" שבמסגרתו הובילו מבצעי הסברה לקהל הרחב בנושא שמירת הים והסביבה החופית. כך נוצרו גם שיתופי פעולה עם בתי ספר בעיר ונערכו מבצעי ניקיון בחופי הים בהם השתתפו צעירים ומבוגרים.

עיריית נתניה אימצה את הפרויקט, ואחד ההישגים שלו הוא קמפיין מרשים על גבי מוניות שירות ברחבי העיר להעלאת מודעות בנושא שמירת ניקיון הים והחופים.

גיבוש - גיבוש הקבוצה מהווה בסיס חשוב ליציאה לפעולה משותפת. החזקות שמתתפי התוכנית מגיעים עמן כמו ידע, ניסיון, מיומנויות שונות ורצון עז לפעול, מייצרים קבוצה חזקה בעלת יכולות רבות של עשייה והשפעה. על רכז התוכנית למנף חזקות אלה ולשמור על דינמיקה קבוצתית תקינה.

מפגש עם קבוצות דומות מרחבי הארץ - בתוכנית הפיילוט התקיימו כנסים ארציים במטרה לחבר בין קבוצות הפעילים השונות ולאפשר להם לחשוף את השפעתם. במסגרת הכנסים קיבלו הפעילים במה להציג את עשייתם. הם חלקו ידע עם עמיתים מרשויות אחרות, התעדכנו ונחשפו למגמות חדשות בארץ ובעולם, ומעל לכל הם התגבשו כתנועה ארצית של ותיקים בסביבה המובילה שינוי בישראל. העשייה המרובה שהוצגה בכנסים חיזקה את העשייה המקומית של כל משתתף ויצרה תחושת גאווה וקבוצת שייכות משמעותית. ההמלצה היא להמשיך ליזום כנסים עם קבוצות דומות מרחבי הארץ במטרה לחזק את העשייה המקומית והארצית.

5 הובלת שינוי בקהילה

המעבר מהקמת פרויקט ועבודה עליו במסגרת תוכנית ההכשרה להובלת שינוי מתמשך בקהילה דורש עבודה רבה, התמדה, גיוס יכולות, שותפות איתנה ותמיכה.

יש להסתכל על העשייה המקומית ועל השינוי שיחול בעקבותיה כעל ריצה למרחקים ארוכים, כלומר במקום להסתכל רק על הכאן ועכשיו, יש להפנות את המבט לראייה של שנים קדימה. ארבעת השלבים הקודמים לשלב זה מהווים בסיס איתן להמשכיות הפרויקט. הם מאפשרים את המשך קיום הקבוצה באופן עצמאי ואת תמיכת הרשות המקומית והקהילה בפרויקט.

הכלים והמיומנויות הנרכשים במהלך ההכשרה, יכולת המנהיגות של חברי הקבוצה, הקשרים האישיים בין המשתתפים, הליווי הצמוד של הרכז, השותפויות החזקות שנוצרות וגיוס תמיכת הקהילה הם הבסיס להובלת שינוי משמעותי ובר קיימא.

תהליך השינוי מתחיל בחיבור לקהילה ובהיכרות עם תושביה ועם מאפייני הסביבה ביישוב וסביב לו.

הבנת דפוסי ההתנהגות ויחסי הגומלין בין האדם לסביבה ביישוב הם אבני היסוד לתהליך השינוי. יש להגדיר במדויק את הבעיות במצב הקיים ולחדד את הציפיות למצב הרצוי. לאחר מכן יש לייצר מתווה לתהליך השינוי שיהיה בראייה ארוכת טווח עם יעדים ישימים ובשלבים מוגדרים.

כדי שהתהליך יחזיק מעמד לאורך זמן יש לזקק את הערכים המנחים את התהליך, להתייחס לתרבות ו/או לרב תרבותיות בקהילה, לייצר תקשורת פתוחה, שותפות ושקיפות קהילתית, לשמור על דיאלוג מתמשך, לאסוף תומכים לאורך כל הדרך (מתנדבים, ארגונים וקשרים ברשות המקומית), לאפשר ביטוי לרגשות, לכבד את העבר ואת הקיים, לעדכן בצעדי פעולה ברורים, לאפשר פעולה בערוצים מקבילים, להשתמש בחוזקות חברי הקהילה ולעודד אזרחות פעילה. יש לנצל הזדמנויות ולחפש דרכים להגיע להצלחות קטנות לאורך הדרך, הצלחות

בעלות השפעה וערך למשתתפים ולמיזם. כל הפעולות הללו משמרות את ההתלהבות והאנרגיה הדרושה למהלך ארוך שנים. וכמובן, חשוב ביותר לפרסם את ההצלחות, קטנות כגדולות. הפרסום ייעשה באמצעות הרשתות החברתיות, קבוצות וואטצאפ, פייסבוק, יוטיוב, עיתונות מקומית וארצית, כתיבת בלוג, פנייה לתוכניות טלוויזיה ורדיו ועוד.

דוגמה מהשטח:

אחד הפרויקטים בהרצליה עסק בשמירה על אתר הטבע העירוני 'תל מיכל'. להובלת הפרויקט נבחר ראש צוות בעל כישורי מנהיגות אשר סחף אחריו את הפעילים, וביחד הם גילו נחישות והפגינו ידע רב.

הפעילים ניקו את שטח האתר, פילסו שבילים והציבו שילוט מזמין וספסלים. בדף הפייסבוק שהוקם מעלים הפעילים תמונות מפעילויות שונות המתקיימות במקום, והם יוזמים סקרים שונים כדוגמת סקר מיני בעלי חיים במטרה לגלות ולפרסם את עושר המינים הקיים במקום. הפעילים מקיימים סיורים בחינם לקהל הרחב בהדרכתם, ואף זכו להדריך סטודנטים מגרמניה וישראל במסגרת שבוע Eco Week.

כל הפעולות המרשימות הללו גרמו לעירייה לתמוך בפרויקט ולהעצים את הפעילות הקהילתית באתר.

